

KİTABXANALARIN BEYNƏLXALQ TƏHSİL SİYASƏTİ

Elnur Nəzəraliyev

*AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun dissertantı
Bakı, Bakı Oksford Məktəbi, Azərbaycan,
elnur.nazaraliyev@bakuoxfordschool.net*

Образовательная Политика Школных Библиотек

В статье рассматривался роль и образовательная политика библиотек в образовании. Отражены современные образовательные программы и образовательная деятельность библиотек, бесплатные и частные библиографические информационные базы. Целью этой статьи является исследование роли школьных библиотек в образовании, их проблемы и решении этих проблем,

Educational Policy of School Libraries

The education policy of libraries and the role of libraries were reflected in the article. At the same time educational programs and the educational functions of libraries, some free and private bibliographic information bases were researched. The aim of this article is to research the role of school libraries in education, their problems and the solving these problems.

***Açar sözlər:** məktəb kitabxanaları, beynəlxalq siyasət, beynəlxalq təhsil, təhsildə kitabxana siyasəti, beynəlxalq layihələr*

***Ключевые слова:** школьные библиотеки, международная политика, международное образование, библиотечная политика в образовании, международные проекты*

***Key Words:** school libraries, international education, international education, library policy in education, international projects*

Giriş: Bu gün müasir dünya böyük bir inqilabi prosesi yaşamaqdadır. Bu inqilab cəmiyyətin inkişafına təkan verən, onu sürətləndirən, insanların həyat şəraitini yaxşılaşdıran, intellektual səviyyəsini yüksəldən, peşə bacarığının artmasına, işinə və istirahətinə əsaslı köməkliklər göstərə bilən informasiya inqilabıdır. Bu inqilabın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinin əsas vasitələrindən biri kitabxanalardır. Məhz buna görədir ki, müasir şəraitdə dövlətin kitabxana işi sahəsində siyasətinin hazırlanmasına böyük ehtiyac duyulmaqda idi. Müasir qloballaşma informasiya xidmətini regional prosesdən qlobal prosesə çevirir. Belə bir şəraitdə kitabxanaların beynəlxalq təhsil siyasəti, onların beynəlxalq layihələrdə iştirakını və səviyyəsini müəyyənləşdirməyə kömək edir. Ortam məktəb kitabxanalarının bu sahədəki son illərdəki təcrübəsi mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Məsələnin qoyuluşu: Ötən illər ərzində kitabxanaların təhsil funksiyası daha da ön plana keçmiş, kitabxanalar yalnızca “kitabın saxlandığı yer” psixoloji baryerini aşmağa müvəffəq olmuşdur. Busahədə Avropa ölkələri ilə aparılan əməkdaşlıq və kitabxanaların təhsil siyasəti, Kitabxana siyasəti (library-policy) qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmağa yardım etmişdir. Məktəb kitabxanaları bu işin tərkib hissəsi kimi öz rolunu müəyyənləşdirmək kimi qlobal

problemləri təhlil etmişdir. İstər dövlət məktəblərində, istərsə də özəl məktəblərdə bu proses öz rolunu irəlilətməmişdir. İşin əsas məqsədi dünya praktikasında çox böyük önəmi olan kitabxana siyasəti, onun mahiyyəti, kitabxanaların təhsildəki rolu, müasir vəziyyəti, bu sahədə qəbul olunmuş önəmli qərarlar və **“Kitabxana siyasəti”** planı işləyib hazırlanması, bəyannaməyə verilən tələblər və s. bu kimi məsələlərin təhlil olunub ortaya çıxarılmasıdır.

Məsələnin izahı: Azərbaycan milli kitabxanaşünaslıq elminin banisi, kitabxana işi tarixinin və nəzəriyyəsinin görkəmli araşdırıcısı, Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfov özünün çoxillik zəngin elmi-tədqiqatçılıq fəaliyyətinə əsaslanaraq, milli dövlətçiliyimizə və milli ideologiyamıza xidməti baxımından respublikamızın müstəqillik şəraitində mühüm vəzifələr yerinə yetirən kitabxanaların müasir elmsünaslıq üçün ciddi əhəmiyyət kəsb edən əsaslandırılmış tipologiyasını yaratmışdır.

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi şəraitində ölkədə kitabxana-informasiya sahəsinin optimallaşdırılması və kompleks inkişafı sahəsində uğurlu ümumdövlət siyasəti həyata keçirilməkdədir. Azərbaycan dövlətinin kitabxana-informasiya sahəsinə dair ümumdövlət siyasətində təhsil müəssisələrinin kitabxanaları, xüsusilə ali təhsil ocaqlarının kitabxana-informasiya fəaliyyətinin maddi-texniki və resurs bazasının gücləndirilməsi və kompleks inkişafı məsələləri mühüm yer tutur.

“Kitabxana işi haqqında” (1999), “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında”(1998) Azərbaycan Respublikasının Qanunlarında, “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması” haqqında, (2007) “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında” (2008) Azərbaycan Respublikası prezidentinin sərəncamında, eləcə də digər müvafiq dövlət qurumlarının rəsmi əmr, sərəncam və direktiv xarakterli digər sənədlərində ali təhsil müəssisələrinin kitabxana-informasiya fəaliyyətinin optimallaşdırılması və hərtərəfli inkişafı üçün olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edən müddəalar öz əksini tapmışdır.

Məktəb kitabxanalarının kadr strukturu yerli kontekstdən, qanunvericilikdən, iqtisadi inkişaf səviyyəsindən və təhsil sisteminin infrastrukturundan asılıdır. Araşdırmalar göstərir ki, məktəb kitabxanasının işinin effektivliyinin əsas göstəricisi ixtisaslı peşəkar məktəb kitabxanaçısıdır. IFLA və UNESCO-nun birgə hazırladığı - “Məktəb kitabxanaları haqqında manifest”də bu kitabxanaların ixtisasçıların əsas vəzifələri belə izah edilir: kitabdan, başqa informasiya mənbələrindən, bədii və sənədli, nəşr və elektron informasiya, lokal və məsafəli informasiyalardan istifadəni təmin etmək, dərslik və tədris materiallarında əks etdirilən məlumatları daha da dolğunlaşdırmaq.

Məktəb kitabxanası təhsilə xidmət etməklə yanaşı, şəxsi təhsilin və fasiləsiz təhsilin vasitəçisi olmalıdır. Bununla bağlı təhsil naziri Mikayıl Cəbbarov 16 dekabr 2014-cü iltarixində “Ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinin mütaliə

vərdişlərinin təkmilləşdirilməsi və onlarda müəlif mədəniyyətinin formalaşdırılması ilə bağlı tədbirlər barədə” müvafiq əmr imzalamışdır.

Məktəb kitabxanalarının Beynəlxalq Assosiasiyası (İASL) məktəb kitabxanalarının siyasət bəyannaməsini işləyib hazırlayıb. Bəyannamədə qeyd olunur:

“Məktəb kitabxanası təhsil prosesinin ayrılmaz bir parçasıdır və təhsildə çox mühüm rol oynayır”. Məqsədlərini aşağıdakı şəkildə hazırlamışdır:

- İnformasiya
- Təhsil
- Mədəniyyət
- Əylənərək öyrənmək

Kitabxana-müəllim-şagird üçlüyü hazırkı beynəlxalq təhsilin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Hər hansısa bir informasiya resurs mərkəzinin məqsəd və vəzifəsi öyrənmə prosesini dəstəkləmək, kitabxana informasiya xidmətini təkmilləşdirməkdir. Məktəb kitabxanalarını işini yaxşı təşkil etmək məqsədilə bir neçə təşkilatlar yaradılmışdır. Bunlardan biri “Məktəb Kitabxanaları Assosiasiyası” (School Library Association) dır. Mərkəzi İngiltərə olan bu Assosiasiya bütün məktəb kitabxanaları üçün əlçatandır. Müəyyən rüsum ödəməklə istənilən kitabxana Assosiasiyasının üzvü ola bilər. Mərkəz Kitabxanaçılar üçün çox zəngin informasiya resursuna malikdir. Eyni zamanda kitabxanaçılar üçün distant təlimlər də keçirir.

Yeni standartlara daha tez inteqrasiya olmağa başlayan təhsil müəssisələri bu sahədə daha əhəmiyyətli təcrübəyə malikdirlər. Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən bir neçə özəl məktəblər kitabxananın missiyası kimi **“Kitabxana siyasəti”** planı işləyib hazırlamışdır. Siyasət bəyannaməsi giriş, kitabxananın əlçatırılığı, sənədlərin dövriyyəsi, kitabxana qaydaları, müəlliflik hüquqları, internetdən istifadə, sənədlərin fondan çıxarılması və fondun yoxlanılması məsələləri öz əksini tapır.

Bu baxımdan Bakıda fəaliyyət göstərən **“Baku Oxford School”** öz işini çox müstəsna şəkildə qurur. Kembric beynəlxalq proqramı, Kembric İGCSE kimi bir neçə beynəlxalq təhsil proqramları ilə fəaliyyət göstərən məktəb öz kitabxanasını beynəlxalq təhsil standartları səviyyəsinə çatdırıb. Elm və təhsilə kitabxana-informasiya xidmətinin təşkili sahəsində ənənəvi metodlarla yanaşı müasir “alətlər” formalaşmaqdadır. Rəqəmsal informasiya məkanında kitabxanaların günbəgün artan imkanları daha geniş fəaliyyət fürsətləri irəli sürür, yeni informasiya məhsulları meydana gəlir. Qloballaşan informasiya məkanında elmə və təhsilə kitabxana-informasiya xidmətinin təşkilinin əlaqələndirilməsi, məzmunlu və bitkin informasiya xidmətinin təşkilində beynəlxalq və regional layihələrin müstəsna əhəmiyyəti mövcuddur. Məhz bu baxımdan fasiləsiz təhsil beynəlxalq layihə olaraq, beynəlxalq normalara cavab verərək təşkil və tətbiq olunmaqdadır.

Bu işdə kitabxananın istifadə etdiyi kitabxana meneceri proqramı **“Destiny Libray Manager”** bütün dünyada çox geniş müəllim-şagird-oxucu

kütləsinə xidmət edir. Proqramın komplektləşdirmə mərhələsindəki hər bir kitab üçün ayrı bir barkod üstünlüyü vaxt itkisinin qarşısını alır. Ümumiyyətlə proqramın komplektləşdirmə mərhələsi çox operativ, əhatəlidir və hazırda bütün standartlara cavab verir. Kitabxana eyni zamanda Məktəb Kitabxanaları Assosiasiyasının üzvüdür.

Müasir dövrdə kitabxanaların beynəlxalq təhsil siyasətini yaratmaq, mükəmməlləşdirmək və beynəlxalq təhsilin bir parçası etmək üçün kitabxanaların elm və təhsil proqramları ilə qarşılıqlı əlaqələrini öyrənmək, onu proqnozlaşdırmaq və optimal modelini qurmaq ölkədə elm və təhsilə informasiya xidmətinin düzgün təşkili baxımından çox əhəmiyyətlidir. Tədqiqatlar göstərir ki, elm və təhsilin informasiya təminatı qloballaşırsa eyni zamanda bu proses sürətlə kommersionlaşır. Bu baxımdan “Mendeley”-in, eləcə də bir çox informasiya resurslarının təcrübəsi diqqəti cəlb edir.

Mendeley - bibliografik məlumat kütlələrinin idarə olunması məqsədi ilə tərtib olunmuş pulsuz proqram təminatı olaraq yaradılmışdır. Bu proqram PDF formatında məlumatın sistemli mühafizəsini və istifadəsini, eləcə də alim və tədqiqatçıların sosial şəbəkələrinə əlçatır təmin edirdi. Londonda, 2007-ci ildə nüfuzlu İT şirkətləri (Last.fm, Skype, Warner Music Group) eləcə də Kembric və Cons Xopkins universitetləri alimləri tərəfindən yaradılmış bu layihə böyük uğurla işə başladı və 2013-cü ildə Elsevier tərəfindən satın alındı. Bu zaman elmi ictimaiyyət proqramın ümumaçıq olması ilə əlaqədar öz narahatlığını bildirməyə başladı. Beləliklə dövrüyyəyə daxil olan bütün uğurlu layihələr az bir müddətdə əmtəələşir və kommersionlaşır.

Elsevier -dünyanın 4 nəhəng nəşriyyat evindən biridir. Burada dünyanın elmi məqalə və elmi jurnallarının hər il 25 faizi çap olunur. Elsevier 1880-cı ildə Amsterdamda (Niderland) yaranmış və hal hazırda İngiltərədə, ABŞ, Braziliya və bir sıra digər ölkələrdə filialları fəaliyyət göstərməkdədir. Dünya elmi və təhsilinin inkişafında əhəmiyyətli rolu ilə yanaşı bu müəssisə maliyyə siyasəti və müəllif hüququ sahəsində bir çox tənqidlərə məruz qalmaqdadır.

Nəticə: Kitabxana siyasəti dövlətin həm iqtisadi, həm təhsil, həm mədəniyyət, həm də informasiya siyasətinin üst-üstə düşdüyü sahədir. Cəmiyyətin sənəd-informasiya tələbatının ödənilməsi funksiyasını həyata keçirən bir təsisat kimi kitabxanalar vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında zəruri vasitə rolunu oynayır. Kitabxanalarının formasiya resurslarının zaman və məkan məhdudiyyəti yoxdur. Kitabxanaların təhsil funksiyalarının və təhsildəki əhəmiyyətli rolunun təhlili göstərir ki, beynəlxalq təhsildə kitabxanaların təhsil siyasətinin işlənilməsi hazırlanması günün tələbidir. Aşağıdakı tərkib hissələrindən ibarət olan “Kitabxana Siyasəti” bəyannaməsinin işlənilməsi hazırlanması vacibdir:

1. Giriş.
2. Kitabxana və resurslara əlçatır. Burada kitabxananın iş saatları, kitabxanada olan resurslar haqqında
3. Resursların dövrüyyəsi.
4. Kitabxana qaydaları

5. Müəllif hüquqları
6. İnternetdən istifadə
7. Resursların fonddan çıxarılması
8. İntinventarlaşdırma

Ədəbiyyat

1. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik H.1-2.B., 2001- 400 s.
2. Xələfov A.A. Kitabxana və cəmiyyət. Bakı, Azərənəşr, 2012, 305 s.
3. Xələfov A.A. Kitabxanaçılıq fikirlərinin meydana gəlməsi, təşəkkülü və inkişafı // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal. 2010, №2, s.7-20.
4. Streatfield, David and Markless, Sharon. Invisible Learning. The contribution of school libraries to teaching and learning. The British Library, 1994. Library & Information Research Report 98.
5. Taking a Closer Look at the School Library Resource Centre Self-Evaluation using Performance Indicators. SOEID/SCCC/SLA/SLIC, 1999
6. Hopkins, Dianne McAfee and Zweizig, Douglas L. "Introduction to the Theme Issue: Library Power Programme Evaluation". School Libraries Worldwide. Vol. 5 (2), 1999, p. i-vi.
7. www.sla.org.
8. www.edu.gov.az

Məqalə "Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrası"nın 07 dekabr2018-ci il tarixli 04 sayılı iclasında çapa məsləhət bilinmişdir.